

ROKOLYA GÁBOR*

A közjegyzői intézmény átalakulása a rendszerváltáskor (1987–1991)**

1. A közjegyzői átalakulás folyamata

Az állami közjegyzőkre vonatkozó közjegyzői rendtartás 1984. április 1-jén lépett hatályba. A közjegyzők helyzetén azonban ez a szabályozás nem javított érdemlegesen. A közjegyzőkre vonatkozó vizsgálatok 1988-ban kimutatták, hogy a közjegyzők ellenőrzése, tevékenységük felügyelete a legtöbb megyei bíróságon nem volt megszervezve. A felügyeleti jogot a helyi bíróság elnöke és a megyei bíróság egyik elnökhelyettese gyakorolta. Ez azonban csak a munkaviszony alapvető kérdéseire, mint például a közjegyzői munka hatékonyságára terjedt ki. Ugyanakkor a közjegyzők határozatainak csak kisebb része került – fellebbezés kapcsán – a magasabb bírói fórumokra, így hiányoztak azok a visszajelzések, amelyek megbízható információkat adtak volna a közjegyzői munka szakmai színvonaláról. A közjegyzői felügyelet hiányos gyakorlása azzal a jogkövetkezéssel járt, hogy az állam nem tudta megelőzni az esetleges jogsértéseket, illetve nem lehetett elhárítani a közjegyzői tevékenységből eredő kártérítéseket sem. 1987. április 1-jétől az Igazságügyi Minisztérium Bírósági Főosztályára helyezték át Bókai Judit közjegyzőt, a BÁKI vezetőhelyettesét, hogy megújítsa a közjegyzőkre vonatkozó szabályozást.

A minisztérium első intézkedésként, a lefolytatott vizsgálatok hatására, a megyei vezető közjegyző intézményének bevezetését szorgalmazta.¹ Először csak nyolc megyei bíróság élt a lehetőséggel, majd 1989 végére országosan teljes körűvé vált a megyei vezető közjegyzők megbízása. A minisztérium 1989. június 20-ára hívta össze az első központi (országos) vezető közjegyzői értekezletet. A tanácskozás célja az volt, hogy meghatározzák a vezető közjegyzők feladatait (hatáskörét), valamint megvitassák a közjegyzői szervezet korszerűsítésével kapcsolatos javaslatokat.²

* közjegyző, Budapest

** A mű a KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Hivatásrendek történetének vizsgálata az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban NKE Kutatóműhely (2017/47/SZTE-ÁJK) keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

¹ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30090/1988. IM III., 2. In: dr. Bókai Judit közjegyző iratai BFL XIV. 275.

² Feljegyzés Szigeti Ágnes főosztályvezető részére, 1989. 05. 29., 2., IM. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

A vezető közjegyzők értekezlete a vezető közjegyzők feladatát elsősorban az érdekvédelem ellátásában jelölte meg. Ez egyaránt kiterjedt a közjegyzők erkölcsi és anyagi megbecsülésére. A második prioritás az volt, hogy a közjegyzői fluktuációt minden erővel mérsékeljék. Ez azt jelentette, hogy a közjegyzők ne a szakmai pályafutásuk első állomásának tekintsék a közjegyzői kinevezést, melynek birtokában a bírói állásokra pályáznak. Ehhez kapcsolódott, hogy a vezető közjegyzők feladata volt annak megakadályozása, hogy szakvizsga nélküli bírósági fogalmazókat nevezzenek ki közjegyzővé, az ilyen gyakorlat ugyanis hozzájárult a közjegyzői hivatás negatív megítéléséhez.

A közjegyzői szakma színvonalát nagymértékben javították a rendszeres ellenőrzések. Ezeket a vezető közjegyzőknek kellett megszervezniük. Ugyancsak ezt a célt szolgálta az instruktori rendszer létrehozása, amely lehetőséget biztosított arra, hogy az idősebb, tapasztalt közjegyzők átadják szakmai ismereteiket a fiatal kollégáknak. A vezető közjegyző szervezhetett konferenciát is, amely akár több megye közjegyzői részére is szólhatott.

Az értekezlet végül fontos feladatként jelölte meg, hogy a vezető közjegyző működjön közre a közjegyzői és a hozzá kapcsolódó adminisztratív létszám stabilizálásában, illetve megemelésében. Ezen a területen a cél az volt, hogy – a megnövekedett adminisztrációs teendőkre tekintettel – minden közjegyző mellé két adminisztrátor (egy előadó és egy jegyző) legyen beosztva. Felmerült az értekezleten az új közjegyzői rendszer kialakításának igénye is, amihez várták a közjegyzők véleményeit.³

A minisztérium a közjegyzőkre vonatkozó további szabályozás kiadása előtt összeállított egy jelentést a közjegyzői ügyforgalomról. Ennek alapján megállapítható volt, hogy a közjegyzői ügyek száma 1981–1987 között – állandó emelkedő tendenciát mutatva – évi 312 000 ügyről 420 000-re emelkedett. Az éves ügyszám döntő részét a hagyatéki (31%), valamint a végrehajtási ügyek (47%) képezték. Ezekon kívül az előzetes bizonyítási eljárás elrendelése, az okirat és értékpapír semmissé nyilvánítása fordult még elő nagyobb mennyiségben. A közjegyzői okiratok száma viszont egyértelműen alacsony volt. Számuk országos viszonylatban évi húszezer körül ingadozott. A közjegyzők az 1987. évben 22 919 közjegyzői okiratot készítettek.⁴ A közjegyzői ügyforgalom statisztikai összeállítása, valamint a vezető közjegyzői értekezleten tett megállapítások hű képet adtak az akkori közjegyzői viszonyokról. A közjegyzői reform keretében ezt a helyzetet és a közjegyzők előnytelen megítélését kellett megváltoztatni a közjegyzői hivatás új fejlődési pályára állítása érdekében.

Bókai Judit olyan modellt dolgozott ki, mely két lépcsőből állt volna. A reform első szakasza tartalmazta a közjegyzőség relatív (bírói szervezeten belüli) önállóságának megteremtését, a korlátozott önkormányzat kiépítését, valamint a közjegyzői ügyforgalomtól függő jövedelem megteremtését.⁵ A korlátozott önkormányzatiság eszméje a bírói rendszert követte. Az elképzelés szerint minden megyei bíróságon megalakultak volna a közjegyzői kollégiumok, amelyek a megyei vezető közjegyzők munkájának segítésére lettek volna hivatottak. Az adott megye területén működő közjegyzők lettek

³ Feljegyzés az 1989. 06. 20-ai vezető közjegyzői értekezletről, 3. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

⁴ Jelentés a közjegyzői ügyekről, Statisztikai Osztály 32533/1989. IM III., 4., 3+5 p. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

⁵ „A cél az, hogy a közjegyzőség bürokratikus hivatalból valóban az állampolgárok pártatlan, közhiteles, a perek megelőzését előmozdító jogi tanácsadásának szolgálatává fejlődjék, melynek hálózatát az állam építi ki és biztosítja sajátos garanciákkal.” in: A közjegyzőségi reform első lépése, 2. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

volna a közjegyzői kollégiumok tagjai. A kollégium hatáskörébe tartozott volna: javaslatvételi jog a vezető közjegyző kinevezésére és felmentésére, javaslatvételi jog a megye területén kinevezésre kerülő közjegyzők személyére, döntési jog az éves érdekeltségi jutalom felosztásáról, véleményezési jog gyakorlása a közjegyzővel vagy közjegyzői fogalmazóval szemben indított eljárás esetén, a Közjegyzői Országos Tanács tagjának megválasztása, javaslatvetel közjegyzők részére történő kintüntetések adományozására.⁶

A megyei kollégiumok által megyénként választott egy-egy közjegyző alkotta volna a Közjegyzők Országos Tanácsát. A tanács az elképzelés szerint a tagjai sorából elnököt és egy három tagból álló vezetőséget választott. A tanács fő feladata lett volna a közjegyzői kar országos képvisellete, képviselleti joga kiterjedt volna az Igazságügyi Minisztériummal, más igazságügyi szervekkel, valamint a nemzetközi közjegyzői szervekkel történő kapcsolattartásra. Az elképzelés szerint jogköre kiterjedt volna a közjegyzőket érintő szabályozás véleményezésére is. A tanács a közjegyzők tájékoztatására hírlevelet adott volna ki, amely a később indítandó közjegyzői folyóirat előfutára lett volna. Erősítette volna a tanács pozícióját, hogy országos fegyelmi és etikai bizottságot hozott volna létre, amelynek feladata a közjegyzőkbe vetett bizalom megőrzése lett volna.⁷

A relatíve önálló közjegyzői szervezet kiépítése feltételezte a közjegyzők helyzetének nemcsak a bírósági szervezeten belüli státuszuk módosításával, hanem az anyagi helyzetük rendezésével történő javítását is. Ehhez azonban tudni kellett volna, hogy a közjegyzői tevékenység eredménye mennyivel járul hozzá az állami költségvetés bevételeihez. Ez azonban semmilyen módszerrel nem volt kimutatható. Ugyanakkor az ügyfelek kiszolgálását, a közjegyzői munka színvonalát csökkentette, hogy a közjegyzők munkához kapcsolt anyagi érdekeltségének elvei nem voltak kidolgozva. Ez különösen megmutatkozott a közjegyzői okiratok – a korabeli viszonyokhoz képest – relatív alacsony számában. A javaslat azzal számolt, hogy a tervezet elfogadása utáni első (1990.) évben már össze lehet állítani a közjegyzői szervezet számára egy költségvetési tervet. A második lépcsőben, egy átmeneti időszak után pedig a közjegyzői kar elnyerheti teljes szervezeti és anyagi függetlenségét.⁸

A gazdasági és politikai viszonyok gyors változása azonban kikényszerítette az igazságügyi, benne a közjegyzői reformfolyamat radikális megváltozását, felgyorsulását. 1988. május 29-én Kulcsár Kálmán egyetemi tanárt nevezték ki igazságügy-miniszternek, aki a közjogi reform elkötelezett híve volt. Egy új alkotmány hatályba léptetésétől kezdve az állam teljes közjogi szervezetét új alapokra kívánta helyezni. Miniszteri tevékenysége új lendületet adott a közjegyzői reform folyamatának.

A közjegyzői reform felgyorsításának másik fontos tényezője az osztrák közjegyzőség volt. 1989. április 7–8. között, Salzburgban tartották az 1. Európai Közjegyzői Napokat. Ezen a tanácskozáson vetette fel Kurt Wagner, hogy fel kellene venni a kapcsolatot a közép-európai térség állami közjegyzőivel annak érdekében, hogy elősegítsék a közjegyzői reform folyamatát. Ennek az együttműködésnek lett az első eredménye a Keszthelyen, 1989. november 16–18. között, az osztrák közjegyzők által rendezett I. Közép-európai Közjegyzői Kollokvium. A kollokvium tevékenységéről a miniszter részére

⁶ A közjegyzőségi reform első lépése, 10. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

⁷ A közjegyzőségi reform első lépése, 10–12. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

⁸ A közjegyzőségi reform első lépése, 12–15. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

készült beszámoló tartalmazott egy hozzátűzött kézírásos feljegyzést, melyben az állt: a minisztérium elkezdte a közjegyzőségre vonatkozó reformkoncepció kidolgozását.⁹

Az Igazságügyi Közlöny 1989. évi júliusi számában pályázatot hirdettek olyan tanulmányok írására, melyek témája az igazságügyi szervezet korszerűsítése volt. A pályázatra érkezett pályaművek közül négy foglalkozott a közjegyzőség helyzetével – ebből kettő a közjegyzői szervezet továbbfejlesztésének lehetőségeit, egy a közjegyzői eljárások módosítási lehetőségeit vizsgálta, a negyedik pedig a közjegyzőség helye a jogászai munkamegosztásban címet viselte. Ennek szerzőjét, Várkonyi Vera közjegyzőt az a körülmény inspirálta a mű megírására, hogy a jogkereső közönség nem volt tisztában a közjegyzőség igazságszolgáltatáson belüli helyzetével. A dolgozat – egy hosszú történeti rész után – a polgári közjegyzőkre vonatkozó szabályozás ismételt bevezetésére tett javaslatot.¹⁰

A közjegyzőkre vonatkozó szabályozás átfogó koncepcióját Bókai Judit dolgozta ki. Ebben a közjegyző fogalmát a Latin Közjegyzők Uniója 1984. évi firenzei kongresszusán elfogadott meghatározásnak megfelelően adta meg.¹¹ Ezt követően tanulmányában áttekintette a magyar közhitelesség történetét, valamint a közjegyzőség akkori helyzetét. A szerző megállapítása szerint, amellett, hogy közjegyzőkre vonatkozó jogi normákat sok jogszabály tartalmazott, mégis sok szabály csak szokásjogi alapon működött. A helyzet nehézségét mutatta, hogy 179 közjegyzői állásból csak 161 került betöltésre. Megoldatlan volt a közjegyzők felügyelete, a javadalmazás és az érdekképviselet kérdése. A közjegyzők hatásköre is magán viselte a bírósági szervezetbe történt integrálódás következményeit, így a klasszikus közjegyzői hatáskörökön (hagyatéki eljárás, közjegyzői okirat, ténytanúsítás, hitelesítés) túl a közjegyzők bírósági nemperes eljárásokat és végrehajtási ügyeket is intéztek. A mű második része a legfontosabb európai országok közjegyzőségeinek jellemzőit mutatta be.

Bókai reformkoncepciója alapvetően a kamarai rendszer visszaállítására irányult, a magyar közjegyzőségben hagyományosan szervezett öt területi kamara mellett azonban felállította volna az országos közjegyzői kamarát és a közjegyzők kollégiumát. Ez utóbbi azon a történeti gyakorlaton alapult, hogy csak a területi alapon szervezett közjegyzők szervét nevezték hagyományosan kamarának, míg e koncepció szerint a „kamara tagjai” alkották volna a közjegyzői kollokviumot. Az országos kamarának a területi kamarák voltak a tagjai, így voltaképpen az országos kamara nem volt más az elképzelés szerint, mint egy köztestületi szövetség. A közjegyzői kinevezés egyik feltétele lett volna a többi jogi hivatásrend szakvizsgáitól elkülönülő közjegyzői szakvizsga letétele.

⁹ „Miniszter Úr! Bemutatom. Miniszter úr egyetértése esetén – a bírósági szervezet reformjának keretében – elkezdjük a szervezeti és anyagilag független közjegyzőség létrehozására vonatkozó koncepció kidolgozását. Ez az intézmény egyébként képes lenne hatékonyan közreműködni a cégügyek előkészítésében is, és ezzel hosszabb távon rendbe hozni a jelenleg igen aggasztó állapotban lévő cégbírókat. XI. 20. Szigeti Ágnes Feljegyzés: Szigeti Ágnes Egyetérték XI. 21. Kulcsár szignó. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

¹⁰ In: Dr. VÁRKONYI Vera: *A közjegyzőség helye a jogászai munkamegosztásban*, 22. In: dr. Bókai Judit iratai BFL. Az intézmény továbbfejlesztésével kapcsolatos egyik pályázatot pedig dr. Obernyik Mária zalaegerszegi közjegyző nyújtotta be.

¹¹ „A latin közjegyző képzettsége szerint jogász, akit az állam avval a közjogi feladattal ruház fel, hogy a felek akaratnyilatkozatait megfogalmazza és jogi formába öntse, ezáltal a célnak megfelelő okiratokat szerkesszen és ezeket közhitelességgel ruházza föl, az így elkészített okiratok eredetijét őrizze és arról másolatokat adjon ki, melyek teljesen bizonyítják az okirat tartalmát, és tényeket hitelesen tanúsítson.” in: BÓKAI Judit: *A közjegyzői szervezet reformja*, 1990. február 23. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

Fontos garanciális szabály volt, hogy a közjegyzői állásokat csak pályázat útján lehetett betölteni. A közjegyzői pályázatokat a kamara rangsorolta, majd a megyei bíróság elnökén keresztül jutott a minisztériumba a pályázati anyag, aki szintén jogosult volt változtatni a pályázatok rangsorán.

A közjegyzői hatáskörök definiálásában egyedül a nemperes eljárások köre volt problémás. Ebben az jelentette a kompromisszumot, hogy a közjegyzők továbbra is azokban az eljárásokban járjanak el, mint az állami közjegyzőség időszakában. A koncepció szerzője egyértelműen a szabadfoglalkozású, latin típusú közjegyzőség bevezetése mellett érvelt, mivel úgy látta, hogy a jogállam megteremtése csak a közjegyzőség e típusa mellett lehetséges. A közjegyzői reform alap gondolata a közjegyzők szervezeti és anyagi függetlensége, valamint az a garanciarendszer, amit az állam nyújt a közjegyzők közjogi állásának megerősítéséhez.

1990 áprilisában az egyesület területi kollégiumai vitát szerveztek a koncepcióról, melynek tanulságait április 23-án, a minisztériumban megtartott értekezleten az egyesület elnöksége összegezte a vezető közjegyzők bevonásával. Bókai Judit a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Akadémiai Bizottsága Állam- és Jogtudományi Szakbizottság Polgári Eljárásjogi Munkabizottsága felkérésére „A közjegyzőség jelene és jövője” címmel tartott előadást, majd tudományos vitát rendeztek a tanulmányról. A Magyar Jogászegylet a Siófoki Jogásznapi keretében is foglalkozott a közjegyzői reform kérdésével.¹²

A közjegyzői törvény koncepciójának téziseit júniusban dolgozták ki. Az Igazságügyi Minisztérium II. féléves munkatervébe felvette a közjegyzőkről szóló törvény tervezetének kidolgozását, melynek határideje a kormány novemberi ülésének időpontja volt.¹³ A rendszerváltás után, az első szabad választást követően megalakult az Antall-kormány, amely célkitűzéseit a „Nemzeti megújulás programja” címmel hirdette meg. Ennek „A jogállam kiépítése” című részében foglalta össze a közjegyzőkre vonatkozó szabályozás elveit.¹⁴ A közjegyzői egyesület elnöke személyes találkozón ismertette a közjegyzők szabályozásról szóló elképzeléseit Balsai István igazságügy-miniszterrel. A gazdasági jogalkotás közben újabb hatásköröket hozott létre a közjegyzők számára. Az Állami Vagyonügynökség csak közjegyző jelenlétében lefolytatott árverésen volt jogosult értékesíteni az állami tulajdonban álló üzleteket. Mivel erre szabályozás az akkor hatályos közjegyzői rendtartásban nem létezett, a minisztérium tájékoztatót tartott a közjegyzőknek az aktuális feladatokról, valamint körlevelet adott ki a megyei bíróságok elnökeinek.¹⁵ Ez a tény is azt erősítette, hogy a megváltozott gazdasági-társadalmi környezetben nagy szükség lenne az új közjegyzői rendtartás elfogadására.

¹² A magyar közjegyzőség társadalmi szerveződése (1989–1990) munkaanyag, és 1990. március 19-ei, Szigeti Ágnes főosztályvezetőnek írt feljegyzés. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

¹³ RÉVÉSZ BÉLA (szerk.): *Iratok az Igazságügyi Minisztérium történetéből 1944–1990*. III. kötet 1978–1990. Igazságügyi Minisztérium – Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2016. III. kötet. 12. p.

¹⁴ „A hazánkban zajló társadalmi, gazdasági rendszerváltozás, a tulajdonreform végrehajtása, a jogállamiság kiteljesedése napjainkban már igényli a szervezetében és működési feltételeiben az államtól független, de közjogi felhatalmazással felruházott, célra orientált és működőképes közjegyzői szervezet kialakítását.” in: A nemzeti megújulás programja – A Köztársaság első három éve, összeállította: a Magyar Köztársaság Kormánya, szerkesztette: a Miniszterelnöki Tanácsadó Testület, Pallas Nyomda, Budapest, 1990. szeptember.

¹⁵ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30.678/1990. IM III. körlevél a megyei (Fővárosi) bíróság elnökének. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

1991. május 29-én az Igazságügyi Minisztérium vezetői értekezletet tartott, melynek napirendi pontján szerepelt a közjegyzői szervezet korszerűsítése. A közjegyzőket érintő napirendi ponthoz készült anyag összefoglalta a közjegyzői reform addigi folyamatát, azzal, hogy a szabályozás végrehajtási rendeleteket érintő kérdéseit (közjegyzői díjazás, közjegyzők száma és székhelye) helyezte előtérbe. (Ennek bemutatató elemzését lásd a törvény kodifikációját tárgyaló részben.) A törvény tervezetét az országgyűlés 1991. szeptember 10-ei ülésén fogadta el, ezt követően már az új közjegyzői szervezet kiépítésére vonatkozó feladatok kerültek sorra.

Az állami közjegyzők még év elején kaptak egy kérdőívet annak felmérésére, hogy szabadfoglalkozású közjegyzőként kívánnak-e dolgozni, vagy inkább a bírósági szervezetben maradnának. A kérdések kiterjedtek a jövőbeli iroda nagyságára és bérletére, a technikai felszereltségre, az esetleges induló kölcsön felvételére. 1991. november 1-jén már az új közjegyzői rendtartás ismeretében kellett nyilatkozni a szabadfoglalkozású közjegyzői állás vállalásáról. A nyilatkozat kiterjedt arra is, hogy a közjegyző átmenetileg a bíróság épületében kíván-e maradni, vagy a kezdetektől irodát bérel. Az azonos székhelyre pályázó közjegyzők kinevezéséhez (elsősorban Budapesten) egy külön adatlapot is ki kellett tölteni, amit a fővárosi (megyei) bíróság elnöke véleményezett szakmai alkalmas-ság szempontjából.¹⁶ A miniszter ennek alapján döntött a közjegyzők kinevezéséről.

2. A közjegyzői egyesület megalakítása és tevékenysége

A Magyar Közjegyzők Egyesülete 1990. január 13-án tartotta alakuló ülését az Igazságügyi Minisztérium tanácstermében. Az egyesület létrehozásának az volt a szándéka, hogy pótolja az államosított közjegyzőség központi szervének hiányát. Az alapszabályban deklarált cél a szervezetében és működési feltételeiben független magyar közjegyzőség létrehozásának elősegítése volt. Ennek a fő célnak alárendelten az egyesület tevékenységével elő kívánta segíteni a közjegyzői hivatás tekintélyének visszaállítását és megőrzését, a közjegyzők összefogását és a közjegyzői hivatásrend „arculatának megteremtését.” Az egyesület megalakítására olyan időpontban került sor, amikor már látszott, hogy megvan a politikai és a kormányzati szándék a közjegyzőket is érintő igazságügyi reform keresztülvételére. Az egyesület feladatai közé tartozott a közjegyzők érdekképviselése, a közjegyzőségre vonatkozó szabályozás kezdeményezése és véleményezése. Az egyesület alapszabálya a tagsági jogviszony három formáját különböztette meg: az egyesületnek lehetett rendes, pártoló és tiszteletbeli tagja. Rendes tag lehetett az a hivatalban lévő vagy nyugdíjas közjegyző, aki elfogadta az alapszabályt és tevékenyen közreműködött az egyesület céljainak elérésében. Pártoló tag természetes és jogi személy egyaránt lehetett, míg a tiszteletbeli tagság egy kitüntető cím volt, amelynek adományozásáról a közgyűlés döntött. Az egyesület tisztségeire csak rendes tagokat lehetett megválasztani.

Az egyesület legfőbb szerve a közgyűlés volt, amely akkor volt határozatképes, ha azon az elnök vagy a helyettes és a rendes tagok fele megjelent. A közgyűlés határozatait nyílt szavazással hozta, titkos szavazásra csak akkor kerülhetett sor, ha azt legalább

¹⁶ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30.230/1991. IM III., 2. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

a tagok egyharmada indítványozta. A határozatokat egyszerű szótöbbséggel hozták, kivéve az alapszabály elfogadását és módosítását, amihez a tagok kétharmados szótöbbségű határozatára volt szükség.

Az alapítók a közgyűlés mellett fontos szerepet szántak a területi kollégiumoknak. Az alapszabály öt kollégium létesítését írta elő, mintegy előrevetítve a későbbi öt területi közjegyzői kamara megalakítását. Ezek: a Közép-magyarországi Kollégium: Budapest, Pest, Nógrád és Komárom-Esztergom megye, az Észak-magyarországi Kollégium: Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye, az Alföldi Kollégium: Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megye, a Dél-dunántúli Kollégium: Baranya, Tolna, Somogy és Fejér megye, a Nyugat-dunántúli Kollégium: Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala, Veszprém megye. A területi kollégiumok külön működési szabályzat alapján dolgoztak, ami meghatározta működésük rendjét és tisztségviselőik megválasztását. Az egyesület keretében még a Számvizsgáló, valamint az Etikai és Fegyelmi Bizottság megválasztására is sor került. Az egyesület végrehajtó szerve az elnökség volt, amely az elnökből, az elnökhelyettesből, a pénztárosból, valamint a területi kollégiumok és a bizottságok vezetőiből állt. Az alapszabály feljogosította az egyesületet, hogy nyitott alapítványt hozzon létre folyóiratkiadás és konferenciák szervezése céljára.¹⁷

Az egyesület alakuló közgyűlésén – egyes kisebb pontosítások mellett – a közjegyzői etika fogalma és annak tartalmi ismérvei képezték a vita tárgyát. Szolcsánszky Vilmos hangsúlyozta, hogy a közjegyzői tevékenység független a hatalomtól, a politikai tevékenységtől, ezért a közjegyzőkkel szemben magasabb etikai követelményeket kell támasztani. Az egyesületi rendes tagok körét az alakuló ülésen résztvevők egy csoportja úgy szabta volna meg, hogy a bírósági fogalmazók és titkárok is közéjük tartozhassanak. Végül csak az aktív és a nyugdíjas közjegyzők lehettek rendes tagok, amivel a Bókai Judit által képviselt szűkítő értelmezés mellett döntöttek. Vita bontakozott ki a pártoló tag szavazati jogáról is. Ebben a kérdésben az a kompromisszumos megoldás született, hogy a pártoló tagnak volt ugyan szavazati joga, de egyesületi tisztségre csak rendes tag választhatott, illetve volt választható. Az egyesület elnökének Szolcsánszky Vilmost, elnökhelyettesének Szalai Piroska győri közjegyzőt választották meg. Az Etikai és Fegyelmi Bizottság elnöke Naszályi Gáborné lett. A területi kollégiumok vezetői: Gosztolya Imre – Nyugat-dunántúli Kollégium, Perczel Rita – Dél-dunántúli Kollégium, Bartha Béláné – Alföldi Kollégium, Polacsek Edit – Észak-magyarországi Kollégium, Sándor Gabriella – Közép-magyarországi Kollégium.¹⁸

Az egyesület megalakulása és bírósági nyilvántartásba vétele után Bókai Judit támogatási kérelmet nyújtott be a miniszterhez, melyben előadta, hogy az egyesület tagjainak a bírakkal azonos megítélését kéri, továbbá azt, hogy az egyesület elnökét és elnökhelyetteseit tanácskozási joggal hívják meg a Bírói Tanács üléseire. A támogatáskérés kiterjedt továbbképzésekkel kapcsolatos munkaidő-kedvezmény nyújtására, valamint arra, hogy a

¹⁷ A Magyar Közjegyzők Egyesületének alapszabálya, dátum nélkül, 9. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

¹⁸ Az MKE alakuló ülésének jegyzőkönyve, 1990. január 13., 15. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

minisztérium lépjen be az egyesületbe pártoló tagként. A felvetett lehetőségek azonban a minisztérium cselekvési körén kívül maradtak, tényleges támogatás nem jött létre.¹⁹

A területi kollégiumok elkezdték munkájukat. A fennmaradt iratok szerint a társasági, valamint a földtörvény rendelkezéseit és az értékpapírokkal kapcsolatos szabályozást vitatták meg a soron következő üléseken. Fontos szempont volt, hogy meghatározzák az idegen nyelveken beszélők körét, mert a nemzetközi kapcsolatfelvételhez erre nagy szükség volt.²⁰

1990 áprilisában az egyesület benyújtotta tagfelvételi kérelmét a Latin Közjegyzőség Nemzetközi Uniójába. Az egyesület 1991. február 23-ai közgyűlése már arról számolt be, hogy megtárgyalták a közjegyzői törvény tervezetét. A szervezeti élet kiteljesülése iránti igényt jelzi, hogy Dombi Péter közjegyző javasolta: a magyar közjegyzőség alapítson hivatalos lapot „Magyar Közjegyző” címmel. Ebben megjelenhetnek volna a jogszabály-ismertetések, a bírósági határozatok közlései, a közjegyzői élet hírei, a személyi hírek, valamint a közjegyzői nemzetközi szemle és a hirdetések. Megfelelő anyagi és személyi háttér hiányában azonban ez a kezdeményezés akkor még nem valósulhatott meg. A közjegyzőség szakmai folyóirata, az 1995–1996 közötti hírleveles előzmények után csak 1997-ben jelenhetett meg „Közjegyzők Közlönye” címmel.²¹

A közjegyzői egyesület elnöke 1991. április 3-án levelet írt az Országgyűlés elnökének, Szabad Györgynek, annak érdekében, hogy előmozdítsa a közjegyzői törvény kodifikációját. Ebben hivatkozott arra, hogy a szabadfoglalkozású közjegyzőség visszaállítása nem kizárólag jogalkotási feladat. Lengyelországban már januárban megalkották a közjegyzői törvényt, míg a német újraegyesüléssel a volt NDK közjegyzőinek helyzete is megoldódott. Magyarországon elfogadták a bírósági és ügyészségi dolgozók javadalmazásáról szóló törvényt, amely a bírósági dolgozók körében nem tett említést a közjegyzőkről. Ez azzal a paradoxon helyzettel járt, hogy a közjegyzők javadalmazása az ügyviteli dolgozókhoz kezdett közelíteni. Az egyesület elnöke kérelmében felhívta a házelnök figyelmét arra, hogy a gazdaság élénkítése, a külföldi befektetők biztonságérzetének előmozdítása sürgetővé teszi a szabadfoglalkozású közjegyzőség visszaállítását.²²

Az osztrák közjegyzők előzetesen felajánlották segítségüket a jövőben megnyíló magyar közjegyzői irodák támogatására. A magyar közjegyzők ennek több formáját igényelték. Használt, amortizálódott, de még működő irodai gépeket és felszereléseket kértek a kamarák részére, valamint szaknyelvi tanfolyamok és jogi továbbképző tanfolyamok tartására, megszervezésére volt szükségük. Huszonkilenc közjegyző arra jelentkezett, hogy partneri kapcsolatra lépjen osztrák közjegyzői irodákkal. Ezekből a tárgyi eszközök, elsősorban használt elektromos írógépek felajánlása és átadása megtörtént, továbbá az osztrák közjegyzők tevékeny szerepet vállaltak a pilisszentkereszti felkészítő

¹⁹ Feljegyzés (Kulcsár Kálmán) miniszter úr részére, 1990. január 29., 1., Igazságügyi Igazgatási Főosztály, Feljegyzés dr. Szigeti Ágnes főosztályvezetőnek 30.081/1990. IM III., 1990. február 21., 3. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

²⁰ Jegyzőkönyv az MKE Észak-magyarországi Kollégiumának alakuló üléséről, Miskolc, 1990. február 15., 2., Jegyzőkönyv az MKE Nyugat-dunántúli Területi Kollégiuma alakuló üléséről, Szombathely, 1990. február 2., 2. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

²¹ Meghívó az 1991. február 23-ai MKE közgyűlésre, Budapest, 1991. január 25., 1. és Javaslat az MKE részére közjegyzői újság alapítására, Budapest, 1991. március 1., 1. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

²² Levél Szabad Györgynek, az Országgyűlés elnökének, Budapest, 1991. április 3., 4. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

tanfolyamok megtartásában.²³ A partnerirodai kapcsolatok kiépítésére azonban a felgyorsult események miatt már nem nyílt lehetőség; az Országgyűlés elfogadta a közjegyzőkről szóló törvényt, amelynek alapján 1992. január 1-jétől felállt az új közjegyzőség. Az egyesület így 1991 végén, elvégezve feladatát, kimondta megszűnését, az egyesület pénztárosa pedig befizette a számlán lévő pénzeszközöket a megalakult országos kamara számlájára.

A közjegyzői intézmény reformja a jogi szakirodalomban

Míg a közjegyzőség polgári korszakának jogi szakirodalmát a Közjegyzők Közlönye folyóirat, valamint a közjegyzőséggel foglalkozó jogi monográfiák megjelenése jellemezte, addig 1950-től – a hagyatéki eljárás kommentárjait, valamint az öröklési joggal kapcsolatos kézikönyvet leszámítva – nem létezett a közjegyzők jogi állásával és a közjegyzői tevékenységgel kapcsolatos szakirodalom.

Ezért is hatott a releváció igényével, hogy Bókai Judit megjelentette a Magyar Jogban „eretnek nézeteket” tartalmazó cikkét a közjegyzői szervezet korszerűsítéséről. Ebben – a rövid történelmi áttekintést követően – megállapította, hogy a közjegyzőség államosítása nem oldotta meg a közjegyzői intézmény helyzetét.²⁴ A társadalmi rendszerváltás beinduló folyamata, a tulajdoni viszonyok radikális megváltozása igényelte a közjegyzői intézmény kamarai öngazgatási rendszeren alapuló, szabadfoglalkozású hivatássá történő átalakítását. A közjegyzői szervezet átalakítása a törvénykezési reform részét képezte. A bírósági szervezet reformját ugyancsak megvitatták a bíróságokon, és a minisztérium is kidolgozta az erre vonatkozó irányelveket.²⁵

A közjegyzői reformról szóló Bókai-cikk a közjegyzői intézmény új megközelítése miatt vitát generált. A közjegyzők közül elsőként Várkonyi Vera szolt hozzá az intézmény átalakítását célzó elképzelésekhez. Helyeselte a tervezett átalakítást, amelyet szerinte a közjegyzői tevékenység speciális, permegelőző és szolgáltató jellege, valamint a közjegyzők viszonylag alacsony száma is indokol. Véleménye szerint a kamarai rendszer bevezetése növelné a jogbiztonságot is. Naszályi Gáborné a közjegyzőség tekintélyének növelését sürgette. Úgy vélte, a közjegyzők számára is lehetővé kell tenni a szakmai előrelépést, valamint a megnövekedett feladatokhoz kell igazítani a közjegyzők létszámát. Ugyanakkor cikkében az intézmény átalakításának legfőbb elemét, a kamarai rendszer bevezetését nem érintette.²⁶

Más megközelítésből, de a vita addigi alapvető megállapításaival egyetértve írta meg a lapban válaszat Imregh Géza. A közjegyzőség helyzetét érintő elképzelésében el-lenezte a kamarai rendszer bevezetését, a hatásköri és egzisztenciális változásokat csak a bírósági szervezetbe integrált közjegyzőség keretein belül tudta elképzelni. A köz-

²³ Dr. Dombi Péter jelentése dr. Bókai Judit részére, Budapest, 1991. június 11., 2. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

²⁴ „a közjegyzők idegen testet képeznek a bíróságok szervezetében, annak ellenére, hogy a feltárt ellentmondások feloldására számos intézkedés született.” In: Bókai Judit: „Eretnek nézetek” a közjegyzői szervezet korszerűsítéséről. In: Magyar Jog 1989. 1. szám 69.

²⁵ SZIGETI ÁGNES: *Az új bírósági szervezet kialakításának feltételei*. In: Magyar Jog 1990. 2. szám. 97–101. pp.

²⁶ SZILINÉ VÁRKONYI VERA: *Hozzászólás a közjegyzőkről szóló cikkhez*. In: Magyar Jog 1989. 6. szám. 540. p. és NASZÁLYI GÁBORNÉ: *Hozzászólás a közjegyzőkről szóló cikkhez*. In: Magyar Jog 1989. 6. szám. 540–541. pp.

jegyzőket érintő új szabályozással szemben a következő elvárásokat támasztotta: biztosítsa az intézmény tekintélyét, feleljen meg a gazdasági és társadalmi környezetnek, és járuljon hozzá a magyar igazságszolgáltatás elismertségének növeléséhez.²⁷

A vita lezárásának tekinthető Polatsek Edit és Lankás Magdolna közjegyzők közös cikke, mely nem foglalt határozottan állást a szabadfoglalkozású közjegyzőség mellett, hanem azt hangsúlyozta, hogy ne legyen egymás mellett állami és „magán” közjegyzőség. A szerzők cikkükben azt is kiemelték, hogy a közjegyzőket érintő szabályozás átalakításánál figyelembe kell venni a kisebb vidéki közjegyzői székhelyek helyzetét is. Minden további átalakítási szándék megvalósítása legfőbb problémáját az anyagi eszközök hiányában látták.²⁸

A közjegyzői szervezet reformja 1990 őszén új szakaszába lépett. 1989 végén lezajlott az első közjegyzői kollokvium, és megalakult a közjegyzők társadalmi képviselője, a Magyar Közjegyzők Egyesülete. Bókai Judit újabb cikke már épített ezekre a változásokra. A közjegyzőség jövőjét már egyértelműen a kamarai rendszer visszaállításában látta. Olyan új szabályozás megalkotását sürgette, amely figyelembe veszi a polgári közjegyzői törvényt, a latin közjegyzőség Nyugat-Európában kialakult rendszerét, valamint a társadalmi átalakulás jövőbeli irányait. A koncepció vitája lehetőséget adott arra, hogy a közjegyzők felsorakozzanak az intézmény fejlesztését jelentő reformelképzelés mellett.²⁹

A közjegyzői törvény első tervezetének elkészülte már jelezte, hogy Magyarországon ismét a kamarai rendszeren alapuló közjegyzőséget fogják bevezetni, így a közjegyzőséget érintő közjogi kérdés eldőlése alkalmat adott az egyes részletkérdések előtérbe kerülésére. A rendszerváltás politikai-jogi átalakulása nemcsak a jogi hivatásrendeket érintette, hanem a többi szabadfoglalkozású csoport további sorsát is. Kamarai törvény hiányában ugyanis csak az egyesületi törvény rendelkezéseit és annak hatályát lehetett figyelembe venni, mivel hiányzott az egységes szabályozás. Ennek kialakítása azért is fontos volt, mert az állam bizonyos közjogi feladatokat, így például a tagjaikra nézve kötelező szabályok megalkotását is átruházza a kamarákra. Ugyanakkor hiányzott azoknak az előírásoknak a megalkotása is, amelyek szabályozták volna a szabadfoglalkozású hivatások tagjainak a gazdasági versenyben történő részvételét. Ezek nem nyertek egységes törvényi szabályozást, hanem az egyes hivatásrendek jogállását szabályozó szakmai rendtartások részét képezték.³⁰

A közjegyzői törvény kodifikációjához kapcsoltn több olyan normarendszert kellett kidolgozni, amelyek nem jogszabályi rendezést igényeltek. Ezek közé tartozott a közjegyzői szervezet etikai szabályzatának megalkotása. A helyzet nehézségét fokozta, hogy a rendszerváltáskor nem volt olyan minta, amit alapul lehetett volna venni az új etikai követelmények megfogalmazásához. Györpál Árpád és Bókai Judit ezért a közjegyző és a közjegyzői hivatás jogdogmatikai alapjaihoz fordult, hogy jogértelmezéssel alakítsa ki az etikai normákat. A pártatlanság, a közjegyzői titok megtartása, az ügyfél és a közjegyző közötti bizalmi jogviszony voltak azok az alapelvek, amelyek a közjegy-

²⁷ IMREGH GÉZA: *Gondolatok a közjegyzői szervezetről „eretnység” nélkül.* In: Magyar Jog. 820–826. pp.

²⁸ POLATSEK EDIT – LANKÁS MAGDOLNA: *Reflexiók dr. Bókai Judit eretnek nézeteire.* In: Magyar Jog. 1990. 4. szám. 336–339. pp.

²⁹ BÓKAI JUDIT: *A közjegyzői szervezet reformja.* In: Magyar Jog 1990. 7–8. szám, 607–613. pp.

³⁰ BÓKAI JUDIT: *Elmíphetik-e a szellemi szabadfoglalkozások nagykorúságukat?* In: Magyar Jog 1991. 1. szám. 39–42. pp.

zóvel szembeni etikai elvárások megfogalmazásának fundamentumát képezték. A cikk szerzői adaléknak szánták művüket, melynek sikeres voltát jelzi, hogy ezen a tanulmányon alapult a Magyar Országos Közjegyzői Kamara egyik első, etikai kérdéseket tárgyaló iránymutatása.³¹

3. A közjegyzői konferenciák, képzések szerepe a latin típusú közjegyzőség kialakításában

A magyar közjegyzők számára a latin típusú közjegyzőségre való áttérés fontos tényezői voltak azok a konferenciák, tanulmányutak és felkészítő képzések, amelyek megmutatták a szabadfoglalkozású magyar közjegyzői intézmény kiépítése érdekében végigjárható utat. A közjegyzői reform vezéralakja, Bókai Judit is felhasználta a kodifikáció során azokat a tapasztalatokat, amelyeket az osztrák és a német közjegyzőknél tett tanulmányúttal során szerzett.

Az osztrák közjegyzők a Salzburgban megtartott 1. Európai Közjegyzői Napok rendezvényén határozták el, hogy a közép-európai gondolat jegyében felveszik a kapcsolatot a volt szocialista, az úgynevezett reform országok közjegyzőivel annak érdekében, hogy segítséget nyújtsanak a kamarai öngazgatáson alapuló közjegyzőség visszaállításához. A közjegyzői reform megvalósítása terén ekkor Lengyelország és Magyarország állt az élen.

Az Osztrák Közjegyzői Kamara (ÖNK) és az Osztrák Közjegyzői Akadémia (ÖnotAK) 1989 nyarán elhatározta, hogy megszervezi a térség közjegyzői számára az I. Közép-európai Közjegyzői Kollokviumot Keszthelyen. A tanácskozás célja az volt, hogy a kollokvium magyar és osztrák előadói bemutassák a két ország közjegyzői intézményét, valamint polgári jogi és nemzetközi magánjogi intézményeit. A tudományos tanácskozáson Vékás Lajos professzor a közép-európai térség közös jogi kultúrájáról, Herczegh Géza professzor a nemzetközi jog és a magyar jog, míg Peter Fischer professzor a nemzetközi jog és az osztrák jog kapcsolatáról tartott előadást. A kollokvium közjegyzői jellegét Ladislaus Halvax osztrák közjegyző osztrák közjegyzőségről, valamint Bókai Judit magyar közjegyzőségről szóló előadása alkotta. A magyar referátum összefoglalta a magyar közjegyzőség történetét és az akkori jelent képező állami közjegyzői intézmény főbb jellemzőit. Megállapította, hogy az autonómia nélküli magyar közjegyzők az ellehetetlenülés állapotába kerültek,³² a cél a kamarai rendszer visszaállítása. A kollokvium nemcsak az eredetileg kitűzött célt érte el, azaz az osztrák közjegyzőség szervezetének ismertetésével bemutatta a latin közjegyzőség működő modelljét, hanem a magyar közjegyzői reform meghatározó kezdőeseménye lett.³³

A kollokvium következményeként olyan szakmai együttműködés indult el a magyar és az osztrák közjegyzők között, amely az új közjegyzői rendszer felállításáig folyamatosan működött. Ennek első állomása volt egy bécsi tanulmányút, melynek résztvevői

³¹ GYÓRPÁL ÁRPÁD – BÓKAI JUDIT: *Adalékok a közjegyzői szervezet etikai normáinak megalkotásához*. In: Magyar Jog. 1991. 11. szám. 662–664. pp.

³² BÓKAI JUDIT: *A magyar közjegyzőség* Kézirat, 8., illetve Justizrat Dr. JUDIT BÓKAI: *Das ungarische Notariat*. In: Österreichische Notariats Zeitung 4/90., 81 p.

³³ „Az 1989-ben Keszthelyen lefektetett alapok következménye volt a közép-európai közjegyzőségek átalakulása.” In: Klaus Woschnak: *Treffpunkt: Europa Mitte Die Notariatsreform der Jahre 1989 bis 1995 in Mitteleuropa aus österreichischer Sicht*, Manzsche Verlag, Wien, 2013. 203. p.

konzultációkat folytattak az Osztrák Közjegyzői Kamara vezető tisztségviselőivel a kamarák és a közjegyzők viszonyáról, a közjegyzői irodák működtetéséről, a közjegyző helyéről és szerepéről az igazságszolgáltatás rendszerében. A magyar közjegyzők első alkalommal nyertek betekintést a közjegyzői irattárak, a Közjegyzői Akadémia, valamint a cégnyilvántartás munkájába. A tanulmányút kiemelt és kitüntetett jelentőségét mutatja, hogy a delegációt fogadta Egmont Foregger osztrák szövetségi igazságügyi miniszter, valamint sajtóközleményt is kiadtak az eseményről.³⁴

1990 elején a francia Közjegyzői Intézmény Történetének Nemzetközi Intézete, valamint a Párizsi Közjegyzői Kamara is felajánlotta együttműködését.³⁵ A francia közjegyzőkkel még abban az évben Budapesten sor került a kapcsolat felvételére, amit egy látogatás követett a Párizsi és a Lyoni Közjegyzői Kamarához.

Az osztrák és a német közjegyzőséggel részben történelmi okok, részben pedig az átvehető közjegyzői minta miatt erősebbek voltak a kapcsolatok. A 2. Európai Közjegyzői Napok konferencián, Salzburgban magyar közjegyzői delegáció is részt vett. Ennek kísérő rendezvénye, a kerekasztal-konferencia alkalmat adott arra, hogy a volt szocialista országok közjegyzőinek képviselői megvitassák a latin típusú közjegyzőségre való átállás gyakorlati kérdéseit.

Bókai Judit, a nemzetközi közjegyzői szervezet, az UINL ajánlásával 1990. május 2-án felvette a kapcsolatot az Európa Tanács képviselőivel annak érdekében, hogy anyagi támogatást szerezzen a magyar közjegyzők továbbképzéséhez. A látogatás eredményeként az Európa Tanács felvette a magyar közjegyzői reform támogatását a volt szocialista országokat segítő programjai közé (Demosthenes és Themis program).³⁶

A Latin Közjegyzőség Nemzetközi Unió elnöksége a magyar közjegyzői reform támogatására 1990. június 23–25. között Budapesten tartotta értekezletét. A tanácskozáson megtárgyalták a magyar közjegyzők felvételi kérelmét, valamint a közjegyzői törvény kodifikációját. A magyar közjegyzőség felvételére ekkor még nem kerülhetett sor, mert az alapszabály szerint csak olyan ország lehetett tag az Unióban, amelyik már bevezette jogrendjébe a latin típusú közjegyzőséget. Így Magyarország egyelőre csak megfigyelőként vehetett részt a nemzetközi közjegyzői szervezet munkájában. Az Unió elnöksége egyetértett a közjegyzői törvény tervezetének szövegével. Különösen fontosnak tartották, hogy a normaszöveg igazodjon a közjegyzői okiratok kölcsönös elismeréséről és végrehajthatóságáról szóló nemzetközi szerződés szabályaihoz. Az Unió elnökségét fogadta Balsai István igazságügy-miniszter és Salamon László, az Országgyűlés Alkotmányügyi Bizottságának elnöke. Ez a tárgyalás is lehetőséget adott arra, hogy az Unió elnöksége kifejtse a magyar közjegyzői reformok támogatására irányuló szán-

³⁴ „Eine Studiengruppe des ungarischen Justizministeriums wird auf Einladung der Österreichischen Notariatskammer vom 16. bis 19. 1. 1990 in Wien das österreichische Notariat und seine Einrichtungen studieren und Gespräche mit höchsten Beamten des Justizministeriums in Wien führen.” in: Presseaussendung (APA) 15. 1. 1990. Österreichische Notariatskammer, Ungarische Notare studieren das österreichische Notariat. In: dr. Bókai Judit iratai BFL.

³⁵ A Külügyminisztérium J-84/1990. számú levele, 1990. március 11., IIHN 1990. január 3. és a Párizsi Közjegyzői Kamara 1990. januári levelei. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

³⁶ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30.323/1990. IM III. Úti jelentés 1990. május 21. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

dékát.³⁷ Az Unió elnöke, Giles Demers kanadai közjegyző szakmai útra hívta meg a magyar közjegyzők küldöttségét Quebec államba, ami 1991-ben meg is valósult.

A közjegyzők felkészítésének fontos állomása volt a Pilisszentkereszten, 1990. október 4–5. között megtartott közjegyzői felkészítő tanfolyam. A továbbképzés magyar és külföldi előadói azokat a kérdéseket tették meg előadásuk tárgyának, amelyek a szabadfoglalkozású közjegyzőség legfontosabb problémái voltak. Bókai Judit tájékoztatást adott a közjegyzői reform állásáról, a közjegyzői törvény kodifikációjáról. Előadta, hogy a minisztérium Igazságügyi Kodifikációs Főosztálya elkészítette a törvényjavaslatot és a kormány felvette „Nemzeti Megújulás” nevű programjába a közjegyzői intézmény reformját, valamint, hogy a Minisztertanács munkaterve szerint a törvényjavaslatot novemberben tárgyalják.

Uwe Kirschner osztrák közjegyző az irodaközösségek jogi és emberi aspektusait boncolgatta előadásában. Megállapítása szerint az irodaközösségek létrehozását az indokolta, hogy a közjegyzői irodák költségeit: a bérleti díjat, valamint a technikai felszerelés magas költségét egyenletesen meg lehessen osztani az együttműködő közjegyző partnerek között. A közjegyzői felelősség a latin típusú közjegyzőség egyik sarkalatos kérdése. Különösen a kártérítési felelősség kérdése volt az, ami gyökeres változást jelentett az állami közjegyzői státuszhoz képest. A szabadfoglalkozású közjegyző közvetlen kártérítési felelőssége e hivatás szabályozásának sarkalatos pontja, ugyanakkor az egyik legnagyobb változást jelentette a hivatás gyakorlása során. A fegyelmi felelősség tartalmában nem, de fórumrendszerében átalakult.

Ugyancsak a megváltozott körülményekre való átállásról szólt Klaus Woschnak előadása a közjegyzői tevékenység vizsgálatáról. Ez voltaképpen a kamarai felügyeleti jog egyik fontos részjogosítványát jelentette, egyben pedig a jövőbeli kártérítési igények megelőzésére szolgált. Sándor Gabriella előadásában a közjegyzői hatáskörbe tartozó ügycsoportokat elemezte, és megállapította, hogy különösen a közjegyzői okiratok tekintetében kell szemléletet váltaniuk a közjegyzőknek, és hangsúlyosabbá kell tenni a közjegyzői munkában az okiratok készítését. A szabadfoglalkozású közjegyzőség gyakorlása Michael Bohrer szerint jogi szolgáltatásnyújtás az ügyfélnek, azzal a megszorítással, hogy a közjegyzőnek tevékenysége során a pártatlanság és a jogszabályok betartása elveihez kell ragaszkodnia. Elke Weissgruber azokat a feladatokat ismertette, amelyek egy kamarai ügyvezető feladatát képezik a közjegyzői kamara működésében. Összegezve megállapítható, hogy a felkészítő képzés ma is nagy jelentőséggel bír a közjegyzői tevékenység szemszögéből, az akkori közjegyzőknek pedig egy teljesen új ismeretanyag átvételét jelentette.³⁸

Az 1990. évben rendezett 2. kollokvium a jogállamiság eszméjét, az emberi jogok és a közjegyzőség reformja tárgyát vette fel a tanácskozás programjába.

Az Európa Tanács 1991. évi Demosthenes programjában három tanfolyam megrendezésére adott pénzügyi támogatást a magyar közjegyzőknek. Az osztrák és a magyar közjegyzők az átképzési program tematikáját úgy állították össze, hogy abban a latin típusú közjegyzőség minden új tevékenységi köre hangsúlyosan szerepeljen. Egy képzés

³⁷ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30.352/1990. IM III. Feljegyzés dr. Szigeti Ágnes főosztályvezető részére, Budapest, 1990. június 28. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

³⁸ Az 1990. október 4–5-ei közjegyzői továbbképzés iratai. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

keretében a szabadfoglalkozású közjegyzőség jogi és pszichológiai problémáiról, a bizalmi őrzés kérdéseiről, majd a közjegyzői letéti számláról (korabeli kifejezéssel: mások számláiról) és a közjegyzői széf kérdéseiről esett szó. Ugyancsak fontos probléma volt a közjegyzői felelősségbiztosítás, melynek kidolgozásánál hazai gyakorlat hiányában az osztrák és a német példákhoz lehetett csak nyúlni.

A második átképző tanfolyam az ingatlan-nyilvántartás és a társasági jog, valamint a privatizáció kérdéseit taglalta, a harmadik képzés tematikája a közjegyzői iroda vezetésének kérdéskörét ölelte fel.³⁹ Ezzel, valamint a közjegyzői törvény elfogadásával megtörtént minden olyan előkészítő lépés, amely a latin típusú közjegyzőségbe átlépő közjegyzőket felkészítette hivatásuk gyakorlására. A 3. közjegyzői kollokvium így már egy szakmai kérdésre: a reformországok telekkönyvi és cégnyilvántartási reformjának megoldására koncentrált.

4. A közjegyzői törvény és a kapcsolódó jogszabályok kodifikációja

A bírósági szervezeten belül működő állami közjegyzőkre vonatkozó utolsó szabályozás az 1972. évi IV. tv. módosításaként jelent meg. A törvény újonnan beiktatott 38–40. §-ai meghatározták a közjegyző hatáskörét, melyek szerint a közjegyző okiratot készít, tanúsítványt állít ki, okiratokat és értéktárgyakat őriz meg, valamint a hagyatéki eljárásban és egyéb nemperes eljárásban jár el. A közjegyző a helyi bíróság határozatával egyenlő hatályú nemperes végzéseket hoz. A közjegyzői okirat, ha a törvény alaki és anyagi jogi feltételeinek megfelelő, végrehajtható. A jogszabály visszahozza az 1984-ben megszüntetett, harminc éven keresztül gyakorlati jelentőséggel nem bíró közjegyzőhelyettes intézményét. Ugyancsak intézményesíti az 1990. év elejétől már létező megyei vezető közjegyző tisztségét. Egyben a megyei bírói tanácsba a megye területén szolgálatot teljesítő közjegyzők egy tagot delegálhattak. Ez a módosítás csak egy évig volt hatályban, mert a közjegyzőkre vonatkozó rendelkezéseket a készülő közjegyzői törvényre való tekintettel hatályon kívül helyezték.⁴⁰ 1991. január 1-jén lépett hatályba a bírák, az ügyészek, valamint a bírósági és ügyészségi dolgozók előmeneteléről és javadalmazásáról szóló törvény, amely a közjegyzőkkel már nem foglalkozott, aminek az lett a következménye, hogy az állami közjegyzők fizetése utolsó közszolgálati évükben a bírósági segédszemélyzet jövedelmi szintjére süllyedt.⁴¹

1990. áprilisában már elkészült az új közjegyzői törvény koncepciója, amelyet különböző fórumokon meg is vitattak. Ezzel kapcsolatban érkezett a minisztériumba egy olyan feljegyzés, amely részletesen foglalkozott, illetve polemizált az anyaggal. Ez az irat határozottan foglalkozott a közjegyző fogalmával, akit „hiteles személyként” defini-

³⁹ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30033/1991. IM III. 1991. január 7. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

⁴⁰ Igazságügyi Igazgatási Főosztály 30.490/1989. IM III., 3., 1989. november 15. és 1989. évi XLII. törvény az Alkotmány módosításával összefüggésben egyes törvények módosításáról.

⁴¹ 1990. évi LXXXVIII. törvény a bírák, ügyészek, a bírósági és az ügyészségi dolgozók előmeneteléről és javadalmazásáról. In: Magyar Közlöny. 1990. 122. szám. 2394–2401. pp.

ált, illetve a kamarai rendszer kiépítésével. Sürgette a közjegyzői hatáskör szabályozását, illetve a kamarák működési elveinek kidolgozását.⁴²

1990. november 29-én elkészült a közjegyzői törvény első tervezete Vida István kodifikációs osztályvezető és Bókai Judit közös munkájának eredményeként. A tervezetet megküldték véleményezésre az összes megyei bíróságnak, a Legfelsőbb Bíróságnak, a Magyar Közjegyzők Egyesületének és más szakmai szervezeteknek. Szilas Brigitta megyei vezető közjegyző a tervezetet „közjegyzőellenesnek” minősítette, amin azt értette, hogy a tervezetben nagy szerepet kaptak a közjegyző fegyelmi és anyagi felelősségére vonatkozó részek.⁴³ A Nógrád Megyei Bíróság elnöke elsősorban a megyei bíróság elnökének törvényességi felügyeleti jogosítványait észrevételezte, valamint felhívta a figyelmet arra, hogy a törvény elfogadásával együtt a bírósági végrehajtási törvény rendelkezéseit is módosítani kell.⁴⁴ Ehhez csatlakozott a Komárom-Esztergom Megyei Bíróság elnöke, aki úgy érezte, nem lehet tartalommal megtölteni az elnök törvényességi felügyeleti jogosítványait. A Baranya Megyei Bíróság elnökétől érkezett, közjegyzők által összeállított észrevételekben markánsan jelentkezett az a gondolat, hogy a közjegyzők nincsenek felkészülve sem anyagi, sem szellemi szempontból az új hatáskörök és működési forma gyakorlására, ezért kérték, hogy a törvény hatályba lépési időpontja 1992. január 1-je legyen. Problémát jelentett, hogy az akkori kodifikációs elképzelés szerint a közjegyzőhelyettesek és a közjegyzőjelöltek a kamarával álltak jogviszonyban, ugyanakkor a közjegyzői irodákban dolgoztak.

Hajós Sarolta megyei vezető közjegyző a választmány összetételét kifogásolta, nevezetesen azt, hogy a közjegyzőhelyettesek nagyobb képviseleti jogot kapnak, mint a területi kamara elnökségében. Felhívta továbbá a figyelmet a Pp. mint kapcsolódó jogszabály fontosságára.⁴⁵ Obernyik Mária közjegyző úgy vélte, a közjegyzői törvény alkotója nem tudta eldönteni, milyen koncepciót követ: a kamarai rendszeren alapuló „mágán közjegyzői gyakorlatot”, ahol a felügyeleti jogkört a kamara gyakorolja, vagy pedig az erős bírósági felügyeleti jog bevezetését. Hibásnak tartotta azt az elképzelést is, hogy a témával kapcsolatos több fontos kérdés végrehajtási rendeletekben kerüljön szabályozásra, valamint hiányolta a közjegyző fogalmának meghatározását. Felhívta a figyelmet arra, hogy a kinevezéseknél a már gyakorló közjegyzőket előnyben kell részesíteni. Az volt a véleménye, hogy a közjegyzői kamarákra vonatkozó szabályozást a jogszabály-

⁴² Észrevételek az új közjegyzői törvényjavaslat koncepciójához, 6. Zalaegerszeg, 1990. április 7. név nélkül. In: MNL-OL Igazságügyi Minisztérium iratai XIX-E-1-al, 1991. 43. doboz

⁴³ Észrevételek a közjegyzőről szóló törvényjavaslattal kapcsolatban 4. Debrecen, 1990. december 19. Dr. Szilas Brigitta. In: MNL-OL IM iratai 1991. A közjegyzői törvényre érkezett észrevételekből az érdemi, elsősorban az igazságügyi szervektől érkező javaslatok feldolgozására került sor a tanulmányban.

⁴⁴ Nógrád Megyei Bíróság elnöke 1990.EL. I.A.93/6. szám. 4. Balassagyarmat, 1990. december 21. Kisváriné dr. Glózik Anna. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁴⁵ Komárom-Esztergom Megyei Bíróság elnöke 1990.EL. IV.A.68/2. szám. 2. Tatabánya, 1990. december 22. dr. Hegyvári Sándor. In: MNL-OL IM iratai 1991., Baranya Megyei Bíróság elnöke 1990.EL. II. E.37 szám. 4. Pécs, 1990. december 22. dr. Carsch Péter. In: MNL-OL IM iratai 1991. Zala Megyei Bíróság elnöke 1990.EL. I.A. 71/3. szám, 2. Zalaegerszeg, 1990. december 27. dr. Kutasi István – dr. Hajós Sarolta. In: MNL-OL IM iratai 1991.

ban egy helyen kellene kidolgozni. A fegyelmi eljárás lefolytatását nem a fegyelmi bíróság, hanem a kamara mellett működő fegyelmi tanács hatáskörébe adta volna.⁴⁶

A Fejér Megyei Bíróság elnöke észrevételében jelezte, hogy míg a közjegyzők támogatják az intézményi reformot, addig a bírák úgy gondolják, önmagában a szervezeti változás nem fogja a szakmai színvonal emelkedését eredményezni. Kifogásolta, hogy alacsony a felelősségbiztosítás mértéke, és lehetőséget kívánt adni a bírói, ügyészi és ügyvédi gyakorlattal rendelkező jogászok számára is a közjegyzői pályára történő átlépéshez. Leglényegesebb, a közjegyzők egzisztenciáját tekintve hátrányos észrevétele az volt, hogy a hagyatéki eljárás lefolytatása kerüljön át bírói hatáskörbe. Ennek teljesülése százéves jogfejlődést semmisített volna meg. Az okiratok és értékpapírok megsemmisítésére vonatkozó eljárást, valamint az előzetes bizonyítási eljárást szintén bírósági hatáskörbe utalta volna.⁴⁷

A Cégbírák Országos Egyesülete aggályosnak tartotta, hogy közjegyző társasági szerződéseket, részvénytársasági alapszabályt is készíthessen közokirati formában – ha ilyen feladattal foglalkozik, úgy felelősségbiztosításának összege legalább tízmillió forint legyen. Ugyancsak kifogásolták a közjegyző törvényi felhatalmazáson alapuló képviseleti jogát.

A Budapesti Állami Közjegyzők Irodájának vezetője a tervezetre azt a véleményt terjesztette elő, hogy az ügyfeleket – a nemperes eljárások kivételével – szabad közjegyzőválasztási jog illesse meg, azaz közjegyzői okiratok és tanúsítványok esetén lakóhelyüktől függetlenül bármelyik közjegyzőhöz fordulhassanak. Itt is felmerült, hogy a közjegyzőhelyettes és a közjegyzőjelölt a közjegyzőnél álljon alkalmazásban (a gyakorlat során végül ez a megoldás alakult ki). A titoktartásra kötelezettek körébe – helyesen – nemcsak a közjegyzőt, hanem a jelölteket és a helyetteseket is bevonta volna. Felhívta a figyelmet arra, hogy az alkalmatlansági eljárás nem azonos a fegyelmi eljárással, ezért a törvényben külön rendelkezésben lenne célszerű szabályozni. Az előzetes bizonyítás új, megváltozott szabályainak kodifikálását is a jogszabályalkotó fontos feladatának tartotta, mivel az eljárások lefolytatásának zavartalanságát csak az egyidejű szabályozás biztosíthatja. Az állami címer használatának, valamint a pecsét feliratának rendezését is sürgette.⁴⁸

A Legfelsőbb Bíróság terjedelmes összeállításban foglalkozott a közjegyzői törvénnyel. Először is leszögezte, hogy a közjegyzői hatáskörre teljes, taxatív felsorolást kellene adni, beleértve a hagyatéki és más nemperes eljárások feltüntetését. A felterjesztésben foglalkoztak a közjegyzőhelyettes és a közjegyzőjelölt jogállásával, valamint az őket terhelő titoktartási kötelezettséggel. Különösen fontosnak tartották annak tisztázását, hogy mit jelent a közjegyző ellenjegyzési kötelezettsége, ha a helyettese készíti az okiratot. Tisztázandónak vélték a területi kamara választásának, megalakulásának és működésének szabályait. A közjegyzői okirat fogalmi ismérveinek meghatározásánál az írásbeli magánvégrendeletekre vonatkozó, Ptk.-beli fogalmak használatát tartották volna szerencsésnek. A fogyatékos személyek, valamint a magyar nyelvet nem beszélő ügyfe-

⁴⁶ Feljegyzés az Igazságügyi Kodifikációs Főosztály részére (iktatószám nélkül) 7+1 p., Zalaegerszeg, 1990. december 20. dr. Obernyik Mária közjegyző. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁴⁷ Fejér Megyei Bíróság elnöke 1990.EL. I. 59. szám, 5., Székesfehérvár, 1990. december 28., dr. Szokó Miklós. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁴⁸ Cégbírák Országos Egyesülete (iktatószám nélkül), Budapest, 1990. december 30., 3. dr. Gál Judit, Budapesti állami Közjegyzők Irodájának vezetője, 1990. Vez. II. E. 19., 3. dr. Szolcsánszky Vilmos BÁKI vezető in: MNL-OL IM iratai 1991.

lek esetén kifogásolták a két ügyleti tanú, illetve a tolmács mellett az ügyleti tanúk alkalmazását –holott ezek a garanciális szabályok a jogbiztonságot erősítették. Javasolták, hogy a közjegyzői okirat hiteles kiadmányát az ügyfél meghatalmazottjának is ki lehessen adni, ami később be is került a törvény elfogadott szövegébe. Mivel új hatáskörként kerültek szabályozásra a közhitelességű nyilvántartás adataira, azaz a hiteles tulajdoni lapra és a cégkivonatra vonatkozó előírások, ez ezekhez kapcsolódó eljárási rendelkezések megalkotását sürgették. Gyakorlati szabályozás megalkotására tettek javaslatot például a Budapest területén működő közjegyzők illetékessége tárgyában.⁴⁹

A Magyar Közjegyzők Egyesülete nevében Szolcsánszky Vilmos elnök rövid észrevételt tett, miután a BÁKI vezetőjeként már kifejtette véleményét. Javasolta az állami címer használatának szabályozását, valamint a közjegyzői bélyegző szövegének meghatározását. A minisztérium ez utóbbi javaslatot a végrehajtási rendeletben kívánta rögzíteni. A közjegyzői ellenjegyzés kérdése, valamint az idegen nyelvű okiratoknál az ügyleti tanúk alkalmazásának mellőzése egybecsengett a Legfelsőbb Bíróság javaslatával. Az egyesület kérte továbbá, hogy a közjegyzői szolgálat felső korhatára – a bírákkal egyezően – hetven év legyen. Felhívták a figyelmet arra, hogy az előzetes bizonyítási eljárás szabályai a törvény hatályba lépésével egyidőben kerüljenek kidolgozásra.⁵⁰

A Pest Megyei Bíróság elnöke a közjegyzők jogállásának biztosítása érdekében a közhitelesség fogalmának, valamint a függetlenség elvének „kibontását” javasolta. Ugyancsak kimondta volna garanciális szabályként, hogy a közjegyzők önkormányzati testületet alkossanak. A közjegyzői kar részeként a helyettesekre és a jelöltekre is részletesebb szabályozást kívánt adni. A megyei bíróság elnökét terhelő felügyeleti jogosítványok szűkítését javasolta. A hagyatéki eljárás egyes szabályait beépítette volna a közjegyzői törvénybe. Kifogásolta, hogy a közjegyző képviselőt láthat el az általa készített okiratokkal kapcsolatban, ez az észrevétele azonban abból a félreértésből fakadt, hogy a közjegyző peres eljárásban is eljárhat a fél képviselőjében. Sürgette az átmeneti és a végrehajtási rendeletek megalkotását.⁵¹

Az Országos Ügyvédi Tanács csak a törvény tervezetének egy pontját, nevezetesen a törvényi felhatalmazáson alapuló képviselő jog lehetőségét kifogásolta. Véleményük szerint ez odáig vezethet, hogy egy közjegyző az általa készített közzérendelelet során képviselheti valamelyik örököst egy másik közjegyző előtti hagyatéki eljárásban. Az észrevétel részben jogos volt és a törvény szövegében ez az elv úgy került pontosításra, hogy a közjegyző cégbírósi, ingatlan-nyilvántartási és társadalmi szervezetek nyilvántartásával összefüggő, valamint más hatósági eljárásban járhat el képviselőként.

A Jogtanácsosi Munkaközösségek Országos Kamarája a törvénytervezet szövegéből három területre tett észrevételt, úgymint a felelősségbiztosításra, a közjegyzői szervezetre és annak szabályozására, valamint a közjegyző képviselői jogára. A tervezetben szereplő 1 millió forintos felelősségbiztosítást alacsonynak ítélték. (Ez valóban alacsony összeg volt, mégis, az elfogadott törvény szövegében is ez szerepelt később.) A köz-

⁴⁹ Összeállítás a közjegyzőkről szóló törvényjavaslat tervezetével kapcsolatos észrevételekből (Legfelsőbb Bíróság, aláírás nélkül), 13., Budapest, 1991. január 7. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵⁰ Magyar Közjegyzők Egyesületének elnöke 2/1990., 2. Budapest, 1990. december 29., dr. Szolcsánszky Vilmos MKE elnöke in: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵¹ Pest Megyei Bíróság elnöke 1990. EL.I. A. 51/2., 5 p. Budapest, 1991. január 2., dr. Knolmár Mihály elnök (dr. Pallósi Gizella észrevételei) in: MNL-OL IM iratai 1991.

jegyzők képviseleti jogát – az ügyvédi karhoz hasonlóan – túl általánosnak vélték. Nem tartották jó megoldásnak, hogy a helyetteseket és a jelölteket a kamara alkalmazta, ugyanakkor jövedelmüket az őket foglalkoztató közjegyzők fizették. (Ezt a rendelkezést a törvény később úgy korrigálta, hogy a helyettes a közjegyzővel, a jelölt pedig a kamarával állt munkaviszonyban.) A gondolatnak az volt az alapja, hogy csak annyi jelöltet vegyenek fel, ahányan kinevezhetőek a később megüresedő helyekre. Ez az elv ma már egyáltalán nem érvényesül, aminek az a következménye, hogy csak a helyettesek egy részét nevezik ki közjegyzőnek.⁵²

A minisztérium Civilisztikai és Gazdasági Jogi Főosztálya elsősorban a törvény szerkesztésére tett javaslatokat. Mivel szerintük hangsúlyosabb a közjegyzői tevékenység tartalma, ezért az erre vonatkozó rendelkezéseket a szervezeti részek után kellene elhelyezni. Kifogásolták, hogy a közjegyzői önkormányzatok megválasztására vonatkozó eljárás túl bonyolult. Határozottan ellenezték, hogy a közjegyző ellen eljáró fegyelmi szerv neve fegyelmi bíróság legyen, ugyanígy tiltakoztak a vizsgálóbiztos tisztsége ellen is. Úgy vélték, az eljáró szerv helyes elnevezése: fegyelmi tanács. Nem tartották tisztázottnak a hiteles kiadmány, a másolat és a bizonyítvány fogalmát sem. A közjegyzői képviselet fogalmát ugyancsak támadták. Egyetértettek viszont abban, hogy a végrehajtási törvény átfogó módosítására van szükség, ha közjegyzői törvény hatályba lép.⁵³

A törvény újabb tervezetében már beledolgozták a különböző igazságügyi szervezetek észrevételeinek jó részét. A Legfelsőbb Bíróság csak egy ponton tett egy ismételt megjegyzést, ami a közjegyzői okirat meghatározására irányult. Ezzel az volt a cél, hogy egyértelműen el lehessen határolni és ne lehessen végrehajtást kérni a törvény rendelkezéseinek megsértésével készített közjegyzői okira.⁵⁴

A közjegyzőkről szóló törvényjavaslatra vonatkozó előterjesztést az igazságügy-miniszter 1991. február 28-án írta meg a kormány részére. Ebben leszögezte, hogy az intézmény történeti múltja, valamint az európai tapasztalatok figyelembevételével a szabadfoglalkozású közjegyzőség létrehozását javasolják. A törvény egyes rendelkezéseinek kommentáló bemutatása mellett előkészítették a határozati javaslatot. Eszerint a miniszter javasolta, hogy a kormány fogadja el a törvény tervezetét és terjessze az Országgyűlés elé. A kormány hatalmazza fel a minisztert arra, hogy a bírósági végrehajtásról szóló törvény módosítását, valamint a közjegyzői törvény végrehajtási rendeleteit (közjegyzői állások száma és székhelye, díjszabás, ügyvitel, átmeneti rendelkezések) elkészítse.⁵⁵

Az Országgyűlés a közjegyzői törvényt csak az 1991. év őszi ülészakának negyedik ülésnapján, szeptember 10-én fogadta el. Isépy Tamás igazságügyi államtitkár exposé-jában hangsúlyozta, hogy „a közjegyzőség negyvenkét évi kényszerpálya” után jutott el ahhoz, hogy a polgári közjegyzőség hagyományai, valamint a nemzetközi kötelezettsé-

⁵² Országos Ügyvédi Tanács OÜT 27/1991., 1. Budapest, 1991. január 10., dr. Horváth Jenő elnök – dr. Horváth József főtitkár in: MNL-OL IM iratai 1991., Jogtanácsosi Munkaközösségek Országos Kamarája (iktatószám nélkül), 4., 1991. január 4., dr. Asbóth Ede elnök in: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵³ Civilisztikai és Gazdasági Jogi Főosztály 55.240/1991. IM IX., 4., Budapest, 1991. február 20., Dr. Nagy Erzsébet főtanácsos in: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵⁴ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke P. 1990. EL. I.A.3/43., 2., Budapest, 1991. február 25. (olvashatatlan aláírás) in: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵⁵ Előterjesztés a Kormány részére a közjegyzőkről szóló törvényjavaslatához 27.041/1991. IM XI., 12., Budapest, 1991. február 28., dr. Balsai István in: MNL-OL IM iratai 1991.

gek figyelembevételével a közjegyzői hivatást újraszabályozzák. Az illetékes országgyűlési bizottság előadója, Szigethy István a közjegyzői szabályozással kapcsolatban a pártok konszenzusát emelte ki. A pártok képviselői – felidézvén a közjegyzőség szakmai múltját – támogatták a javaslatot. Végül az Országgyűlés egyhangúan, tartózkodás és ellenszavazat nélkül fogadta el a törvényt.⁵⁶

Ezt követte a törvény végrehajtási rendeleteinek kidolgozása, ami már kisebb egyeztetési eljárással járt. A közjegyzőket megillető díjazás kérdéseit csak a minisztériumok, elsősorban a Pénzügyminisztérium egyeztetésével dolgozták ki. A PM képviselőjében – még a törvény elfogadása előtt – Csúcs László fenn szeretne volna tartani a hagyatéki eljárás illetékét az ügyfelek által fizetendő közjegyzői díj rovására is. Álláspontját azzal indokolta, hogy az illetékből befolyó bevételek beépültek az illetéktörvény, valamint az államháztartási törvény bevételei közé. Ha a közjegyző állami feladatot lát el, akkor annak díját ne az ügyfelek, hanem az állam fizesse meg. Ez az álláspont azonban a törvény elfogadott szövegével és annak szellemével szemben már nem bizonyult helytállóknak.⁵⁷

A közjegyzői állások számáról és a közjegyzők székhelyéről szóló rendelet tervezete már nagyobb aktivitást váltott ki, mivel ezt a tervezetet a hivatalban lévő közjegyzők megkapták véleményezésre. Az MKE elnöke, Szolcsánszky Vilmos arra hívta fel a jogszabályalkotó figyelmét, hogy amíg vidéken egy közjegyzőre havi hatvan hagyatéki ügy jut, addig Budapesten a tervezett negyvenöt közjegyzői székhely létesítésével csak negyven hagyatéki ügy érkezése várható. Ezért a XI., XII., a XX. és XXI., valamint a IV. és XV. kerületekben lévő székhelyek csökkentésével negyven közjegyzői székhely létesítését javasolta. A Cégbírák Országos Egyesülete azt kérte, hogy olyan városokban, ahol cégbíróság működik, a közjegyző lehetőség szerint a cégbíróság épületében nyisson irodát, különben az a helyzet fog előállni, hogy az ügyfél a bíróságtól fogja kérni aláírásának hitelesítését.⁵⁸

Békés megyében Sal Mária gyulai közjegyző tett észrevételt a közjegyzői állások számára. Kérelmében ellenezte, hogy Gyulán két közjegyzői székhely létesüljön, mivel már tíz éve egyedül látta el ezt a feladatot. A rendelet ennek ellenére a két gyulai székhelyet rögzítette. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a megyei bíróság elnöke, az MKE Észak-magyarországi Területi Kollégiuma, valamint Kárpáti Edina és Kónya Katalin közjegyzők terjesztették elő álláspontjukat a rendelettel összefüggésben. Kazincbarcika és Edelény közjegyzői székhelyek egyesítését kérték, amit azzal indokoltak, hogy Edelény és Kazincbarcika között jó a közlekedés, és a két székhely egyesítése kiegyensúlyozott forgalmat jelent mindkét közjegyzőnek. Továbbá Sátoraljaújhely és Sárospatak közjegyzői körzeteinek arányosítását javasolták azzal, hogy pár község átcsatolásával a két székhely lakosság száma kiegyenlíthető. A szerencsi körzetben két szék-

⁵⁶ POLITZER TAMÁSNE (szerk.): *A közjegyzőkről szóló törvény – A törvényjavaslat országgyűlési vitája*. Budapest, 1991. IKVA 127–152. pp.

⁵⁷ Igazságügyi Kodifikációs Főosztály 27.041/1991. IM XI. Feljegyzés Fluckné dr. Papácsy Edit helyettes államtitkár részére, 2., Budapest, 1991. április 9. (aláírás nélkül) in: MNL-OL IM iratai 1991.

⁵⁸ Igazságügyi Kodifikációs Főosztály 27.041/1991. IM XI. a közjegyzői állások számáról és a közjegyzők székhelyéről szóló IM rendelet tervezete, 21., 1991. október 15. In: MNL-OL IM iratai 1991., Magyar Közjegyzők Egyesületének Elnöke (iktatószám nélkül), 4. Budapest, 1991. november 6., dr. Szolcsánszky Vilmos, MNL-OL IM iratai 1991., Cégbírák Országos Egyesülete (iktatószám nélkül) Budapest, 1991. november 5., 1. dr. Gál Judit in: MNL-OL IM iratai 1991.

hely, míg Szikszó és Encs egyesítésével egy székhely létesítését javasolták. A javasolt módosítások közül elfogadták Kazincbarcika és Edelény székhelyek, valamint Szikszó és Encs székhelyek egyesítését, míg a szerencsi, a sárospataki és a sátoraljaújhelyi székhelyekre vonatkozó javaslatot nem vették figyelembe.⁵⁹

A Fejér Megyei Bíróság elnöke Székesfehérváron négy közjegyzői székhely létesítését kérte, míg Mórton nem javasolta a székhelylétesítést. Szarvas Erika bicskei közjegyző székhelye lakosságszámának növelése érdekében több település átsatolását javasolta. Ezzel a javaslattal az elnök nem értett egyet. Végül Székesfehérváron három közjegyzői székhelyet létesítettek, és létrejött a móri közjegyzői székhely. A bicskei székhely településeinek bővítése azonban elmaradt.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság elnöke Nyíregyházán – az állami közjegyzők számával egyezően – három közjegyzői körzet létrehozása mellett érvelt a tervezett négy székhely helyett. Ezt azonban a minisztérium nem fogadta el és maradt az eredetileg meghatározott székhelyszám.

A Vas Megyei Bíróság elnöke a Sárvárra tervezett két közjegyzői székhely szétbontását javasolta oly módon, hogy egy közjegyzői székhely Sárváron, egy pedig Celldömölkön létesüljön. Ezt a minisztérium elfogadta.⁶⁰

Az új közjegyzői székhelyek és a közjegyzői illetékesség szabályozása ellenérzést váltott ki az önkormányzatoknál dolgozó hagyatéki előadók körében, amellyel kapcsolatban Bókai Judit összeállított egy tájékoztatót. Ebben kifejtette, hogy a közjegyzők zöme a bíróság épületében nyit irodát, és továbbra is vállalja a közjegyzői szolgálatot; több közjegyző illetékessége esetén objektív ismérvel, az örökhatározó halálának időpontjával határozták meg az illetékességet, valamint, hogy ha további aggály merülne fel, úgy egy központi értekezlet megszervezésével elháríthatók az ellenérvek.⁶¹

Végigkísérve a közjegyzői átalakulás folyamatát, megállapítható, hogy a rendszer-váltás időszakára jellemző jogszabályalkotási dömping mellett is egy időtálló szabályozás született. A közjegyzői hivatásrend újjászületésekor alkotott jogszabály szerencsésen ötvözte a korábbi polgári szabályozás és a korabeli nyugat-európai közjegyzői rendtartások elveit. A közjegyzői reform vezető személyisége Bókai Judit volt, aki nyelvismereténél és személyiségénél fogva kiválóan alkalmas volt a folyamat levezénylésére. Emellett az osztrák közjegyzők szerepe sem volt elhanyagolható a reform elindításában. Több társadalmi és gazdasági tényező szerencsés együttthatása eredményezte azt, hogy a közjegyzői intézmény új, máig érvényes pályára tudott állni.

⁵⁹ Békés Megyei Bíróság elnöke 1991. EL.I. A. 56/3., 1+2 p., Gyula, 1991. november 4., dr. Szikora István elnök és dr. Sal Mária közjegyző, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Bíróság elnöke 1991. EL.IV. A. 151/23., 4., dr. Sarkadi Sándor elnök, MKE Észak-magyarországi Területi Kollégiuma 12/1991., 2. Miskolc, 1991. november 4., dr. Polatsek Edit elnök, Kérelem (iktatószám nélkül), 2+ 2 p., Kazincbarcika, 1991. október 30., dr. Kónya Katalin és dr. Kárpáti Edina közjegyzők. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁶⁰ Fejér Megyei Bíróság elnöke 1991. EL.I. A. 43., 4 p., Székesfehérvár, november 5. Márton Zoltánné dr., Javaslat (iktatószám nélkül), 1., Bicske, 1991. október 31. dr. Szarvas Erika közjegyző. In: MNL-OL IM iratai 1991. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság elnöke 1991. EL.III.C. 5/10., 2. Nyíregyháza, 1991. november 4. Hován Árpádné dr. elnök, Vas Megyei Bíróság elnöke 1991. EL.I.A. 61/4., 2. dr. Laky Ferenc elnök. In: MNL-OL IM iratai 1991.

⁶¹ A hagyatéki eljárás és az új közjegyzői törvény, Budapest, 1991. november 20. 5. dr. Bókai Judit. In: dr. Bókai Judit iratai BFL XIV. 275.

GÁBOR ROKOLYA

THE TRANSFORMATION OF THE NOTARIAL INSTITUTION AT
THE TRANSITION (1987–1991)

(Summary)

The last socialist regulation on notaries pertaining to state-employed notaries came into force on 1 April 1984. However, this legislation was not enough to improve the situation of notaries in merit. The swift change of the economy and politics compelled a judicial reform, including radical changes in and acceleration of the notarial reform process. On 29 May 1988, university professor Kálmán Kulcsár was appointed Minister of Justice who was devoted to public law reforms. The other factor constituting the acceleration of notarial reform was the Austrian Chamber of Civil Law Notaries. The comprehensive regulation pertaining to civil law notaries was devised by Judit Bókai. The Bókai article on notarial reform generated debate due to its novel approach. Those conferences, study trips and preparatory trainings which paved the way for the establishment of the Hungarian notarial profession as a liberal profession were key factors in converting the Hungarian notariat into a Latin-type notarial institution. The Austrian Chamber of Civil Law Notaries (ÖNK) and the Austrian Academy of Civil Law Notaries (ÖnotAK) decided in the summer of 1989 to organise the 1st Colloquium of Central European Notaries in Keszthely. Consequently, a professional collaboration was launched between the Hungarian and Austrian notaries, which worked on a regular basis up until the setting up of the new notarial system.

On 29 November 1990 the first draft version of the legislation on civil law notaries was put on the table as the result of the mutual effort of Judit Bókai and István Vida, head of department in charge of codification. Parliament enacted the Act on civil law notaries on 10 September 1991.

It may be said that notwithstanding the bulk of legislation passed during transition the Notaries Act has well stood the test of time. Upon the renewal of the notarial profession, the Act favourably combined former legislation on civil law notaries and contemporary principles concerning notarial regulation in use in Western Europe. The co-existence of a number of favourable societal and economic factors enabled the notarial profession to change tracks and run its course as an institution which is still thriving as to date.